

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9853-6492>

Євченко Р. І., Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського

ІНСТИТУАЛІЗОВАНИЙ ЛОБІЗМ, ЯК КОНВЕНЦІОНАЛЬНА ПРАКТИКА ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ

В представленій статті процес інституціалізації лобізму показано як його розвиток в напрямку формального політичного інституту, що є результатом розвитку політичної системи за умов її демократизації.

Показано, що сучасні поліморфні політичні системи, що інституціоналізують лобізм, демонструють спрямованість на публічне узгодження інтересів груп взаємодії, на ефективне винайдення компромісних рішень в умовах конфліктів інтересів на основі визначених та визнаних правил.

Показано, що процес розробки стандартів щодо інституціалізації лобізму в Європейському Союзі став відбуватися під впливом міжнародних регіональних організацій, які створили опорні документи та рекомендації під час активних етапів розбудови єдиної Європи. В умовах транснаціоналізації політичного простору це забезпечило розвиток механізмів винайдення компромісних рішень в умовах кризи плебісцитної та розширення конкурентної, представницької демократії.

Інституалізація лобізму в Європейському Союзі та країнах-членах, набуття ним якостей конвенційної практики групового та індивідуального представництва інтересів дозволили розглядати лобіювання як діяльність з компенсацію недоліків демократичних процедур політичної участі та забезпечення протидії євроскептицизму.

Перетворення лобіювання в конвенційну діяльність є результатом професіоналізації лобізму як специфічної політичної, політико-правової, та навіть, маркетингової діяльності в соціально-політичному просторі.

Показано, що особливістю прийняття нормативних стандартів лобістських практик в Європейському Союзі є поєднання їх із корпоративними нормами, та етичними правилами взаємодії між громадянами та політичною владою національних та наднаціональних утворень.

Ключові слова: лобізм, лобіювання, інститути лобізму, політична участь, професійний лобізм, групові інтереси.

В звіті Організації економічного співробітництва та розвитку «Лобіювання в XXI столітті: прозорість, чесність та доступність» 2021 року зазначається: «Лобіювання у всіх його формах, включаючи адвокацію та інші способи впливу на державну політику, є законним актом політичної участі. Це дає зацікавленим сторонам доступ до розробки та реалізації державної політики. Інклюзивний процес розробки політики надає можливості для більш інформованої та більш ефективної політики» [16].

Процес перетворення широких практик лобіювання на конвенційну діяльність спеціалістів з метою реалізації політичних та економічних інтересів груп та ефективного соціально-політичного представництва давно стала предметом дослідження та аналізу в роботах Крега Флешера [11], Артура Саміша [24], Конор МакГрата [15]. Ці автори досліджували та визначали професійні навички та функціональну специфіку діяльності лобістів в різних сферах суспільного життя та в політичній практиці сучасних соціальних систем, включаючи адвокацію, mediaцію, законотворчість та інше.

Про перетворення сучасного лобізму у професію пишуть Грем Вуттон [28] та Робін Педлер [21], Джордан Грант та Кевін Молоні [13]. Механізми впливу груп інтересів на законодавців досліджувалися в працях Скотта Ейнсворта [2], Девіда Остін-Сміта [4], Френка Баумгартена та Беті Ліч [5], Кеннета Гольдштейна [12], Джеффри Беррі [6], Річарда Сміта [25], Деніела Дж. Тіченора і Річарда А. Гарріса [26].

Такий рівень дослідницького інтересу, свідчить не тільки про актуальність питань легалізації та інституалізації лобізму, але і про значні зміни в системі соціально-політичного представництва в умовах транснаціоналізації політичного простору.

Мета статті полягає в дослідженні сучасного рівня інституційного закріплення лобістської діяльності в ЄС як результату тривалого процесу публічного визнання його ролі в політиці.

Звісно, що свідченням визнання лобізму є передусім конвенційна практика, яка закріплюється як на національному рівні, так і на рівні інституцій інтегрованого соціально-політичного простору з метою спрощення функціонування системи. Політична система, що інституціалізує лобізм, таким чином демонструє спрямованість на публічне узгодження різнорідних очікувань груп, на винайдення компромісних рішень в умовах конфліктів інтересів на основі визначених та визнаних правил, які в свою чергу демонструють рівень демократичного розвитку.

Процес інституціалізації лобізму в умовах транснаціонального соціально-економічного простору постав результатом професіоналізації лобіювання як специфічної політичної, політико-правової, та навіть, маркетингової діяльності. Ще з середини ХХ століття в окремих країнах почали з'являтися нормативно-правові акти з врегулювання лобіювання: в США (1945); в Німеччині (1951); в Австралії (1983); в Канаді (1989). На початку ХХІ століття цей процес прискорився в країнах Європи і правила щодо лобістської діяльності з'явилися в Польщі (2005), Угорщині (2006); Ізраїлі (2008); Франції (2009); Мексиці (2010); Словенії (2010); Австрії (2012); Італії (2012); Нідерландах (2012); Чилі (2014); Великій Британії (2014) [17] та інших країнах. Це актуалізувало питання про створення на рівні крупних інтеграційних систем спільної основи для нормативно-правового регулювання практик лобіювання. Початок цього процесу в ЄС пов'язують із підписанням Договору про заснування Європейського економічного співтовариства (1957). В наслідок чого в 1958 році з'явилися такі інституційні структури тиску як: 1) Комітет аграрних організацій в ЄС, що лобіював інтереси європейських фермерів в межах аграрної політики ЄС; 2) Союз конфедерацій підприємців і роботодавців ЄС, що об'єднав підприємців з країн-членів ЄС, та країн-партнерів.

Після підписання Єдиного Європейського Акту (1986) розширилась компетенція інститутів Європейських співтовариств, які отримали повноваження щодо створення європейського ринку: встановлення правового регулювання науково-технічної, екологічної й регіональної політикою. Одна із перших спроб законодавчого врегулювання взаємовідносин між інститутами ЄС і лобістами була здійснена під час доповіді на засіданні Європейського парламенту у 1989 році [23, с. 60].

Вже на початку 90-х років з'явилась низка документів які демонстрували наявність процесу розробки критеріїв та принципів щодо політико-правових правил регулювання лобістської діяльності в ЄС. Так, в 1991 році в доповіді Європейському парламенту «Report on the Code of Conduct Governing Lobbyists» були представлені основні правові категорії лобістської діяльності і рекомендації щодо необхідності розробки саморегульованої моделі управління інтересами груп [22]. В 1992 році Комісія ЄС схвалила Комюніке «Відкритий і структурований діалог Комісії зі спеціальними групами інтересів» [3], у якому встановлювались правила взаємодії лобістів і європейських службовців. В 1996 році Європейський парламент схвалив «Кодекс поведінки лобістів» [7]. З метою стимулювання реєстрації лобістів було запропоновано надати їм право вільного доступу до приміщень Європейського парламенту з метою участі у роботі органів Парламенту. В 2003 році було прийнято відомий Акт «Лобіювання у Європейському Союзі: чинні норми і правила», що визначав види лобістів, форми їх діяльності, моделі взаємодії лобістів із посадовими особами ЄС, та специфіку нормативного регулювання лобіювання на наднаціональному рівні та в окремих державах-членах. Але Акт не мав юридичної обов'язкової сили при застосуванні [14].

Першим міжнародним документом, який визначав керівні принципи урядування з усунення ризиків неправомірного впливу, а також нерівності в силі впливу стали прийняті Радою ОЕСР 18 лютого 2010 року Рекомендації «Про принципи прозорості та чесності у лобіюванні» [18]. В цьому документі було визначено поняття «лобіювання» як «спілкування з державним службовцем з метою впливу на законодавство, політику чи адміністративні рішення, яке часто зосереджується на законодавчій гілці влади на національному та субнаціональному рівнях. Але воно має місце і в органах виконавчої влади, наприклад, щоб впливати на прийняття нормативних актів чи розробку проектів і контрактів». Термін «державні посадові особи» включає державних службовців і осіб, які займають державні посади в органах виконавчої та законодавчої влади, незалежно від того, чи вони обрані чи призначені. Рекомендація встановила «10 принципів прозорості та чесності лобіювання» [18].

Наступним міжнародним документом стала Рекомендація Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЕ) «Лобіювання в демократичному суспільстві (Європейський кодекс належної поведінки щодо лобіювання)» 2010 року, в якому надана рекомендація Комітету міністрів Ради Європи притримуватися таких правил: розмежувати лобіювання як професійну оплачувану діяльність і діяльність організацій громадянського суспільства; посилити прозорість у сфері лобіювання; встановити обмеження часу протягом якого заборонено здійснення лобістської діяльності для політиків, державних службовців, членів груп тиску та бізнесу після звільнення їх з посади; забезпечити реєстрацію суб'єктів лобістської діяльності; залучити лобістських організацій до розробки законопроектів у цій сфері [19]. В документі зазначалося, що «лобістська діяльність як у Брюсселі, так і в Страсбурзі спостерігалася під час процесу об'єднання і розширення ЄС. в Брюсселі активні понад 15 000 груп із особливими інтересами, більше 2 600 з яких мають постійні представництва та здійснюють лобістську діяльність в інститутах Європейського Союзу» [19].

Асамблея Ради Європи тривалий час намагалася впливати на процеси врегулювання лобістських практик. Про це нагадують її рекомендації та резолюції щодо боротьби з корупцією (Резолюція 1214 (2000)), щодо фінансування політичних партій (Рекомендація 1516 (2001)), щодо імплементації передової практики у виборчих питаннях, що стосуються політичних партій (Резолюція 1264 (2001) та Резолюція 1546 (2007)), щодо корпоративної етики в Європі (Резолюція 1392 (2004)), щодо конфлікту інтересів (Резолюція 1554 (2007)), щодо стану демократії та прав людини в Європі (Резолюція 1547 (2007) та Рекомендація 1791 (2007)), а також серії доповідей щодо моніторингу демократії в державах-членах. Тому в 2010 році стурбованість Асамблеї Ради Європи фактом, що до 2010 року «серед 14 країн, які регулюють лобіювання, лише 4-и європейські країни прийняли закон з цього питання», і що «така ситуація може підірвати демократичні принципи», звучала не упереджено. Також Асамблея вітала факт, що «Європейський парламент був першою інституцією, яка врегулювала лобістську діяльність у власних структурах, створивши Реєстр європейських лобістів 23 червня 2008 року та Етичний кодекс лобістів, що дозволяє стандартизацію цієї діяльності на європейському рівні, зміцнює культуру діалогу, демократію, через закріплення додаткових механізмів участі громадян, зменшення дистанції між ними та органами прийняття політичних рішень» [19].

Рекомендації ПАРЕ «Лобіювання в демократичному суспільстві (Європейський кодекс належної поведінки щодо лобіювання)» 2010 року, були підтримані Європейською комісією «Демократія через право» (Венеціанською комісією), Групою держав проти корупції (GRECO) та Конференцією міжнародних неурядових організацій (International Non-governmental Organisations, INGOs). Відтак, відбулося офіційне визнання практик лобіювання та інституціоналізація лобізму на рівні Ради Європи.

В тому ж 2010 році ПАРЕ прийняла Резолюцію 1744 «Позаінституційні актори в демократичній системі» [20]. В Резолюції зазначалося, що в умовах кризи демократії, зниження інтересу та участі в політиці через втрату довіри громадян до державних та політичних інститутів Асамблея Ради Європи підкреслює особливу підтримку позаінституційним суб'єктам політичного процесу [27, с. 4] – «профспілкам, офіційним консультативним органам, діловим колам, зацікавленим та впливовим групам, правозахисним організаціям, лобі та мережам впливу... ЗМІ, організаціям громадянського суспільства, релігійним організаціям, які часто переслідують політичні цілі та схильні впливати на політичні рішення», оскільки «традиційні державні політичні інститути – парламенти, уряди, судова система, а також політичні партії – не є єдиними учасниками демократичного політичного процесу». Беручи до уваги як позитивні, так і негативні сторони лобіювання як діяльності позаінституційних акторів політичної системи ПАРЕ, визначала, що вона «вважає, що політичні та державні інституції мають активно залучати позаінституційних суб'єктів та громадян до процесу прийняття рішень» [20].

Заради сприяння цьому процесу, було представлено Доповідь Комісія Ради Європи «За демократію через право» (Венеціанської комісії) «Про роль позаінституційних акторів у демократичній системі» [27]. В Доповіді зазначалося, що для відмежування лобіювання від діяльності, яка є невід'ємною частиною представницького чи інституційного процесу, Комісія визначала для застосування дві специфікації: 1) лобіювання здійснюється «позаінституційним» актором, тобто юридичною особою, яка не є при цьому інститутом публічної влади або інститутом з конституційним мандатом; 2) лобіювання включає пряму чи опосередковану винагороду лобістів за послуги, що виражаються спробах вплинути на рішення, тобто здійснювати цю діяльність на професійній основі. Важливо, що цей критерій покликаний виключити з визначення форм лобізму такі як демократична участь, звернення до парламенту, дії звичайних громадян.

Список основних позаінституційних акторів / груп інтересів / лобістів містить Реєстр Європейської комісії: професійні консультанти, юридичні фірми, внутрішні корпоративні лобісти, професійні асоціації, профспілки, НУО та громадські організації, аналітичні центри, академічні організації, представники релігійних організацій [27, с. 4-5].

Венеційська Комісія визначала такі форми лобіювання: пряме спілкування з політиками і з державними службовцями (як усередині, так і за межами інституційних приміщень); надання порад або консультацій офіційним особам на тимчасовій або регулярній основі; надання проектів звітів державним службовцям, у яких описуються деталі політики; підтримка неформальних контактів з політиками або державними службовцями, включаючи телефонні розмови; офіційні або запрошені консультації через інституційні канали; участь у слуханнях; участь у делегації або конференції; надсилання інформації або документів політикам і державним службовцям. При цьому, комісія визнала, що «буде надмірним, якщо визначати лобіюванням спроби вплинути на політику через відкриту участь у публічному дискурсі (інтерв'ю, комюніке, розповсюдження позиційних документів та/або звітів тощо)» [27, с. 4-5].

Пов'язуючи лобіювання як техніку презентації та реалізації інтересів груп з процесом демократичного розвитку, в доповіді Венеційської Комісії зазначалося, що в Європі є дві ідеальні моделі демократії: 1) модель демократії, побудована навколо ідеї загальних інтересів, яка припускає, що не лише парламентарі та члени уряду виконують державну функцію, але й громадяни, які беруть участь у публічних дебатах; 2) конкурентна модель демократії, передбачає, що загальне благо або загальний інтерес розглядається як сума конкуруючих приватних (індивідуальних) інтересів [27, с. 6].

В 2012 році, відповідно до Міжвідомчої угоди між Європейським парламентом і Комісією ЄС був створений так званий Реєстру прозорості «Про створення відкритого реєстру організацій і самозайнятих приватних осіб, що беруть участь у розробці і реалізації політики ЄС» (Transparency register) [1]. Переукладання у 2014 році, цієї Угоди відбулось з метою створити систему постійного оновлення інформації про зацікавлені сторони, які здійснюють професійне представництво інтересів в органах публічної влади ЄС.

Запровадження Реєстру, як відзначено у преамбулі Угоди, було обґрунтовано двома чинниками. По-перше, взаємодія органів публічної влади ЄС з громадськістю є постійною, законною і необхідною для якості демократії, забезпечуючи у такий спосіб адекватну політику, що відповідає реаліям сьогодення. По-друге, громадяни мають право очікувати, що професійне представництво інтересів громадськості в органах публічної влади ЄС є прозорим і відповідає закону, а також передбачає повагу до етичних принципів, уникаючи при цьому надмірного тиску, незаконного або привілейованого доступу до інформації чи осіб, які приймають рішення. Реєстр прозорості надає громадянам прямий і єдиний доступ до інформації про те, хто впливає на інформування клієнтів про їх правовий статус; заходів щодо досудового примирення чи посередництва (це стосується всіх секторів бізнесу в ЄС); діяльності суб'єктів соціального діалогу у межах договору (профспілки, асоціації працевлаштування тощо); відповідей на прямі та індивідуальні запити інститутів ЄС, депутатів Європарламенту та інше [1, с. 120-121].

Міжінституційна угода не тільки значною мірою об'єднала існуючі раніше розрізнені норми, але також запровадила змістовні зміни ключових понять щодо процесу лобіювання. Так, зазначалось, що під лобіювання слід розуміти *всі дії*, які прямо або побічно впливають на формулювання і здійснення політики і законодавчого процесу в ЄС. У тому числі здійснювані через аутсорсинг, ЗМІ, посередників, широкі громадські маси інше. Серед інших дій вказані різні експертизи, спілкування зі співробітниками інститутів ЄС, організації зустрічей, круглих столів тощо. Також було детально регламентовано процедуру розгляду скарг та вжиття заходів у разі порушення правил діяльності лобістів.

Було встановлено, що усі особи, які отримали запис у Реєстрі прозорості, зобов'язані дотримуватися Кодексу поведінки, який є структурним елементом Реєстру та поширює свою дію як на організації, так і на самостійно зайнятих осіб. У разі ж їх порушення реєстрація лобіста призупиняється або такий виключається з реєстру на один або два роки, що позбавляє їх права доступу до приміщення Європарламенту. Окрім того, Кодекс поведінки члена Європарламенту та Кодекс поведінки члена Європейської Комісії визначають правовий статус об'єкта лобіювання.

На початку третього десятиріччя XIX століття, на рівні ЄС прозорість лобістської діяльності забезпечується не тільки через добровільний реєстр лобістів, але і через оприлюднення програм ключових посадових осіб ЄС [16;10]. З 31 січня 2019 року Регламент Європейського парламенту вимагає від членів Європейського парламенту, які відіграють провідну роль у розробці та обговоренні

законодавства, публікувати для кожного звіту інформацію про свої заплановані зустрічі з лобістами. Їх закликають не зустрічатися з незареєстрованими лобістами. Це правило стосується доповідачів, тінювих доповідачів і голів комітетів Європейського парламенту.

15 грудня 2020 року, Європейський парламент, Рада ЄС і ЄК досягли згоди щодо посилення реєстру прозорості. Зустрічі лобістів з керівниками цих структур повинні проходити за умови реєстрації в Реєстрі прозорості. Крім того, деякі країни-члени застосовуватимуть цей принцип до зустрічей зі своїми постійними представництвами під час головування в Раді ЄС (один раз на 13 років) і шість місяців перед ним [8]. Нова міжвідомча угода ЄС вимагає, щоб чиновники розкривали інформацію про зустрічі з лобістами. Наприклад, щодо Президента Європейського парламенту буде застосовуватися правило «добровільної прозорості», щодо Президента ЄС – «обов'язкова прозорість», щодо Голови Ради ЄС – «відсутня вимога прозорості» [16; 10; 9;]. Реєстр прозорості відкривається для добровільної участі інших інституцій, органів, офісів та агентств ЄС, а також постійних представництв країн-членів при Союзі. Офіційне підписання угоди та набуття чинності відбулось в 2021 році після офіційного прийняття трьома установами.

Висновки. Отже, лобіювання є помітною та впливовою рисою сучасних політичних систем в умовах ускладнення політичного простору та оформлення інтегрованих соціально-економічних систем в усьому світі.

Лобіювання з широкої неконвенційної практики поступово перетворилось на висококваліфіковану професійну діяльність без якої неможливе представництво групових інтересів на рівні багатоскладових політичних систем.

З самого початку будівництва єдиної Європи, лобіювання було ключовою практикою узгодження інтересів розрізаних груп та силою, яка впливала на напрямки інтеграційних процесів. Це вплинуло та те, що інституціоналізація лобізму відбувалась під впливом міжнародних організацій, які створили опорні документи та рекомендації щодо впровадження стандартних практик регулювання лобіювання. Прийняття нормативних рекомендацій щодо лобістських практик вплинула на стандартизацію корпоративних норм в середині об'єднаної Європи та впровадження етичних правил взаємодії між громадянами та політичною владою.

Інституціоналізація лобізму та набуття ним якостей конвенційної практики групового та індивідуального представництва інтересів дозволяють розглядати лобіювання як діяльність з компенсацію недоліків демократичних процедур політичної участі та забезпечення протидії євроскептицизму.

Бібліографічний список / References:

1. Agreement between the European Parliament and the European Commission on the transparency register for organisations and self-employed individuals engaged in EU policy-making and policy implementation 2014. URL: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2014.277.01.0011.01.ENG (accessed 05.10.2022).
2. Ainsworth S. H. The Role of Legislators in the Determination of Interest Group Influence. *Legislative Studies Quarterly*. 1997. Vol. 22 (November). P. 517– 533.
3. An open and structured dialogue between the Commission and special interest groups. URL: <http://www00.unibg.it/dati/corsi/68030/38337-comunic%20comm%201993.pdf>. (accessed 15.09.2022).
4. Austen-Smith D, Wright J. R. Competitive Lobbying for a Legislator's Vote. *Social Choice and Welfare*. 1992. №9 (April). P. 229–257.
5. Baumgartner F. R., Leech B. L. Basic Interests: The Importance of Groups in Politics and in Political Science. Princeton: Princeton University Press. 1998. 248 p.
6. Berry J. M. The New Liberalism: The Rising Power of Citizen Groups. Washington: Brookings Press. 1999. 220 p.
7. Code of Conduct governing lobbyists. *Rules of Procedure of the European Parliament*. URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getLastRules.do?reference=ANN-09&language=EN>. (accessed 15.09.2022).
8. EU. European Parliament. Transparency: key MEPs to declare meetings with lobbyists, 2019. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/eu-affairs/20190124STO24226/transparency-key-meps-to-declare-meetings-with-lobbyists>. (accessed 16.10.2022).
9. EU. Joint Transparency Register Secretariat. Transparency Register Implementing Guidelines, 2020. URL: http://ec.europa.eu/transparencyregister/public/openFile.do?fileName=guidelines_en.pdf. (accessed 16.10.2022).
10. European Commission. Press Release. Agreement on a Mandatory Transparency Register, 2020. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_2425. (accessed 10.10.2022).
11. Fleisher C.S. Managing business political activities in the USA: bridging between theory and practice – another look. *Journal of Public Affairs*. 2002. Vol. 1, Is. 4. P. 376-381.

12. Goldstein K. M. *Interest Groups, Lobbying, and Participation in America*. Cambridge: Cambridge University Press. 1999. 158 p;
13. Jordan G., Moloney K. Why Companies Hire Lobbyists. *Service Industries Journal*. 1996. Vol.16, Is. 2. P. 242-258. URL: <https://ur.booksc.me/book/36076224/fc0264>. (accessed 15.10.2022).
14. Lobbying in the European Union: current rules and practices. URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2003/329438/DG-4-AFCO_ET\(2003\)329438_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2003/329438/DG-4-AFCO_ET(2003)329438_EN.pdf). (accessed 15.10.2022).
15. McGrath C. The Ideal Lobbyist: Personal Characteristics of Effective Lobbyists. *Journal of Communication Management*. December 2005. JCOM 10,1. P. 67-79. DOI: 10.1108/13632540610646382;
16. OECD. Lobbying in the 21st Century. Transparency, Integrity and Access. OECD Publishing, Paris, May 20, 2021. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/c6d8eff8-en/index.html?itemId=/content/publication/c6d8eff8-en>. (accessed 10.11.2022).
17. OECD. Lobbying. 2022. URL: <https://www.oecd.org/corruption/ethics/lobbying/>. (accessed 15.10.2022).
18. OECD. Recommendation of the Council on Principles for Transparency and Integrity in Lobbying. OECD/LEGAL/0379 та C/M (2010) 3/PROV. February 18, 2010. URL: https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0379?_ga=2.80245783.1899335524.1665248008-1431016265.1665248008. (accessed 25.10.2022).
19. PACE. Lobbying in a democratic society (European code of good conduct on lobbying) Recommendation PACE Rec. 1908 26/04/2010. Doc. 12438 URL: <https://pace.coe.int/pdf/7fad1b4e56165b10fd7885f521c66b710d4a2c98085e522747803b93b32c8f46/recommendation%201908.pdf>. (accessed 25.10.2022).
20. PACE. Resolution 1744 (2010) “Extra-institutional actors in the democratic system”. The Parliamentary Assembly of the Council of Europe (PACE). 23 June 2010. URL: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17884&lang=en>. (accessed 25.10.2022).
21. Pedler R. Introduction: changes in the lobbying arena: real-life cases. in Pedler, R. (Ed.), *European Union Lobbying: Changes in the Arena*, Palgrave, Basingstoke, 2002. pp. 1-10;
22. Report on the Code of Conduct Governing Lobbyists. 21 March 1997. URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&mode=XML&reference=A4-1997-0107&language=EN>. (accessed 25.10.2022).
23. Richardson J. *Lobbying the European Union: Institutions, Actors, and Issues*. Oxford: Oxford University Press, 2009. 390 p.
24. Samish, A.H. , Thomas, B. *The Secret Boss of California: The Life and High Times of Art Samish*, Crown, New York, NY. 1971. 192 p.
25. Smith R. A. Interest Group Influence in the U.S. Congress. *Legislative Studies Quarterly*. 1995. No20 (February). P. 89–139.
26. Tichenor D. J., Harris R. A. Organized Interests and American Political Development. *Political Science Quarterly*. Winter, 2002-2003. Vol. 117, No. 4. P. 587-612;
27. Venice Commission. Report on the Role of Extra-Institutional Actors in the Democratic System (Lobbying). Study 590/2010. CDL-AD(2013)011Or.Eng. Strasbourg, 22 March 2013. 20 p. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2013\)011-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2013)011-e). (accessed 17.10.2022).
28. Wootton G. *Interest Groups: Policy and Politics in America*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ. 1985. 392 p.

Yevtsenko R. I. Institutionalized lobbying as a conventional practice of political participation

In the presented article the process of lobbying institutionalization is shown as its development towards a formal political institution, which is the result of the development of the political system in the conditions of its democratization.

It is shown that modern polymorphic political systems that institutionalize lobbying demonstrate a focus on public coordination of the interests of interaction groups, on the effective development of compromise solutions in the context of conflicts of interest on the basis of defined and recognized rules.

It is shown that the process of developing standards for the institutionalization of lobbying in the European Union began to take place under the influence of international and regional organizations, which created basic documents and recommendations during the active stages of building a united Europe. In the context of transnationalization of the political space, this ensured the development of mechanisms for finding compromise solutions in the crisis of plebiscitary and expansion of competitive, representative democracy.

The institutionalization of lobbying in the European Union and its member states, its acquisition of the qualities of conventional practice of group and individual representation of interests allowed to consider lobbying as an activity to compensate for the shortcomings of democratic procedures of political participation and to counteract Euroscepticism.

The transformation of lobbying into a conventional activity is the result of professionalization of lobbying as a specific political, political and legal, and even marketing activity in the socio-political space.

It is shown that the peculiarity of the adoption of regulatory standards of lobbying practices in the European Union is their combination with corporate norms and ethical rules of interaction between citizens and political authorities of national and supranational entities.

Keywords: *lobby, lobbying, lobbying institutions, political participation, professional lobbying, groups of interest.*